

Vlastný materiál

Základným medzinárodnoprávnym nástrojom pre hľadanie globálnych riešení problematiky zmeny klímy je Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy, Kjótsky protokol k Dohovoru a Parížska dohoda.

Konferencia zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy (COP), konferencia zmluvných strán Kjótskeho protokolu (CMP) a konferencia strán slúžiaca ako stretnutie strán Parížskej dohody (CMA) sú najvyššími rozhodovacími orgánmi Dohovoru, Protokolu a Parížskej dohody. Jednou z najdôležitejších úloh, ktoré plnia, je posudzovanie a konečné prijímanie rozhodnutí na plnenie cieľov a záväzkov krajín podľa Dohovoru, Protokolu a Parížskej dohody.

V dňoch 11. až 24. novembra 2024 prebiehali v azerbajdžanskom Baku súbežne 29. konferencia zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy (COP29), 19. zasadnutie zmluvných strán Kjótskeho protokolu (CMP19), 61. zasadnutie podporného orgánu Dohovoru pre vedecké a technologické poradenstvo (SBSTA61), 61. zasadnutie podporného orgánu Dohovoru pre implementáciu (SBI61) a 6. zasadnutie Konferencie strán slúžiacej ako stretnutie strán Parížskej dohody (CMA6). V ďalšom texte sa pod označením COP29 rozumie spoločná konferencia COP29, CMP19, SBSTA61, SBI61 a CMA6, pokiaľ nebude vyslovene uvedené inak.

Pod označením strany sa rozumejú krajiny, ktoré pristúpili aspoň k jednému z týchto medzinárodnoprávnym nástrojov. Dohovor má 197 strán, Protokol 192 strán a Parížska dohoda 193 strán.

Hlavné závery COP29

COP29 priniesol dôležitú dohodu z perspektívy histórie a vývoja globálnej klimatickej politiky a to rozhodnutie o Novom kolektívnom kvantifikovanom finančnom ciele (New Collective Quantified Goal on Climate Finance (NCQG)), ktorý nahradil doterajší cieľ pre rozvinuté krajiny prispievať 100 miliárd USD ročne rozvojovým krajinám na klimatické opatrenia. Strany sa dohodli na strojnásobení a teda sume 300 miliárd USD ročne do roku 2035 zo širokej škály zdrojov (verejných a súkromných, bilaterálnych a multilaterálnych, včítane alternatívnych) v kontexte zmysluplných a ambiciózných mitigačných a adaptačných opatrení a transparentnosti pri implementácii. Zároveň sa uznáva dobrovoľný záujem niektorých strán započítavať príspevok a financie mobilizované multilaterálnymi rozvojovými bankami. Strany Parížskej dohody v rozhodnutí vyzývajú všetkých aktérov, aby spolupracovali v záujme zvyšovania financovania pre rozvojové krajiny na klimatické opatrenia zo všetkých verejných a súkromných zdrojov minimálne vo výške 1,3 bilióna USD ročne do roku 2035, čo dáva cieľu akúsi vonkajšiu vrstvu a demonštruje dôležitosť zachytiť širšie spektrum finančných tokov, nielen klimatické financovanie od rozvinutých krajín tým rozvojovým. Rozhodnutie povzbudzuje rozvojové krajiny, aby na dobrovoľnej báze prispeli ku klimatickému financovaniu, napr. prostredníctvom spolupráce Juh-Juh.

Strany tiež dokončili usmernenia pre úplnú operacionalizáciu článku 6 Parížskej dohody týkajúceho sa trhov s uhlíkom. Išlo o posledná časť tzv. knihy pravidiel Parížskej dohody, ktorá zostávala otvorená, pričom príslušné rokovania trvali skoro dekádu. Čo sa týka obchodovania medzi krajinami (článok 6.2), rozhodnutie z COP29 objasňuje, ako budú krajiny autorizovať obchodovanie s uhlíkovými kreditmi a ako budú fungovať príslušné registre. Zabezpečená bude environmentálna integrita aj transparentnosť procesu. Už v prvý deň COP29 sa strany dohodli na štandardoch pre centralizovaný trh s uhlíkom pod OSN (článok 6.4) s názvom Mechanizmus kreditovania pod Parížskou dohodou (Paris Agreement Crediting Mechanism). Projekty budú povinne kontrolované z hľadiska ochrany životného prostredia a ľudských práv vrátane záruk, že projekt nemôže pokračovať bez výslovného informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov. Ktokoľvek dotknutý projektom sa tiež môže odvolať voči rozhodnutiu alebo podať sťažnosť. Zdôraznený bude aj súlad s vedeckými poznatkami. Bol prijatý pracovný program pre článok 6.8, ktorý stanovuje rámec pre spoluprácu prostredníctvom netrhových prístupov na podporu dosahovania národne určených príspevkov (Nationally Determined Contributions (NDC)).

Svetový samit lídrov

Súčasťou COP29 bol aj Svetový samit lídrov klimatickej akcie (World Leaders Climate Action Summit), ktorý sa konal 12. a 13. novembra 2024. Samity lídrov, ktoré sa v posledných rokoch stali pevnou súčasťou COPov, majú za cieľ vyslať politický signál z najvyššej úrovne vyjednávateľom, zainteresovaným aktérom a prostredníctvom médií aj verejnosti.

Svetového samitu lídrov sa za Slovensku republiku zúčastnil prezident Peter Pellegrini ako vedúci národnej delegácie. V rámci svojho prejavu v pléne zdôraznil dôsledky zmeny klímy, potrebu multilateralizmu a solidarity s rozvojovými krajinami. Vyzdvihol viaceré kroky, ktoré Slovensko podniká na národnej úrovni, najmä v oblasti energetiky, a oznámil pripojenie k spoločnej výzve dvoch desiatok krajín na neotváranie nových uhoľných elektrární (Call to Action for No New Coal).

SR sa okrem tejto výzvy pripojila počas COP29 k nasledujúcim dobrovoľným iniciatívam:

- Prísľub z COP29 o globálnom úložisku energie a energetických sieťach;
- Prísľub z COP29 o zelených energetických zónach a koridoroch;
- Deklarácia z COP29 o vodíku;
- Deklarácia z COP29 o zelenej digitálnej akcii;
- Deklarácia z COP29 o znižovaní metánu z organického odpadu;
- Deklarácia z COP29 o multisektorálnych akčných cestách k odolným a zdravým mestám;
- Deklarácia z COP29 o zlepšení akcie v cestovnom ruchu;
- Deklarácia z COP29 o vode pre klimatickú akciu.

Segment na vysokej úrovni

Počas druhého týždňa COP29, kedy sa technické rokovania pretavili do segmentu na vysokej úrovni, viedol delegáciu SR podpredseda vlády a minister životného prostredia SR Tomáš

Taraba. Popri koordinačných zasadnutiach členských štátov EÚ k aktuálnemu vývoju rokovaní a prispôsobovaniu pozície EÚ, čo je hlavný dôvod účasti ministrov z členských štátov EÚ v záverečných dňoch COPu, využil podpredseda vlády a minister životného prostredia SR priestor na bilaterálne stretnutia a to napríklad s prezidentom COP29 Mukhtarom Babayevom. Vystúpil tiež na ministerských okrúhlych stoloch na témy ako emisie metánu z organického odpadu.

Spolu so zástupkyňou generálneho tajomníka OSN a výkonnou riaditeľkou programu OSN pre ľudské sídla Anacláudiou Rossbach ohlásil dohodu, ktorá hovorí o zriadení regionálneho centra na Slovensku pre oblasť udržateľného rozvoja miest.

Detailné výsledky rokovaní

Na COP29 prijali strany 49 rozhodnutí a tri rezolúcie k množstvu oblastí a otázok globálnej klimateckej politiky. Predsedníctvo pomenovalo tri z nich ako Pakt klimateckej jednoty z Baku. V nasledujúcom texte uvádzame detaily práve týchto troch rozhodnutí.

V rozhodnutí o NCQG (dokument FCCC/PA/CMA/2024/L.22) strany Parížskej dohody okrem iného:

- potvrdzujú, že NCQG je zameraný na urýchlenie dosiahnutia článku 2 Parížskej dohody, ktorý sa týka udržania zvýšenia globálnej priemernej teploty pod 2 stupňami Celzia v porovnaní s hodnotami z predindustriálneho obdobia, úsilia na obmedzenie zvýšenia teploty na 1,5 stupňa Celzia v porovnaní s hodnotami z predindustriálneho obdobia, a súladu finančných tokov s cestou k nízkym emisiám skleníkových plynov a vývoju odolnému proti zmene klímy;
- znovu potvrdzujú výsledky prvého Globálneho hodnotenia (Global Stocktake (GST)) a zdôrazňujú naliehavosť zvýšenia ambícií a opatrení v tomto kritickom desaťročí na riešenie medzier v implementácii cieľov Parížskej dohody;
- poznamenávajú, že podľa Šiestej hodnotiacej správy Medzivládneho panelu OSN pre zmenu klímy je potrebné výrazne zvýšiť financovanie adaptácie aj mitigácie, ak sa majú dosiahnuť klimatecké ciele, a že existuje dostatočný globálny kapitál na vyplnenie globálnej investičnej medzery, no pretrvávajú prekážky v presmerovaní kapitálu na klimatecké opatrenia, a vlády zohrávajú kľúčovú úlohu pri znižovaní týchto prekážok prostredníctvom verejného financovania a jasných signálov pre investorov;
- rozhodujú, že NCQG prispeje k zvýšeniu a urýchleniu ambícií a odrazia sa v ňom vyvíjajúce sa potreby a priority rozvojových krajín, najmä tých, ktoré sú obzvlášť zraniteľné voči negatívnym dôsledkom zmeny klímy a majú výrazné kapacitné obmedzenia, ako sú najmenej rozvinuté krajiny a malé ostrovné rozvojové štáty;
- opakujú význam reformy multilaterálnej finančnej architektúry a zdôrazňujú potrebu odstránenia prekážok a riešenia problémov, ktorým čelia rozvojové krajiny pri financovaní klimateckých opatrení, vrátane vysokých nákladov na kapitál, obmedzeného fiškálneho priestoru, neudržateľných úrovní dlhu, vysokých transakčných nákladov a podmienok pre prístup k financovaniu v oblasti zmeny klímy;

- vyzývajú všetkých aktérov na spoluprácu pri umožnení rozšírenia financovania zo všetkých verejných a súkromných zdrojov na najmenej 1,3 bilióna USD ročne do roku 2035;
- znovu potvrdzujú článok 9 Parížskej dohody a rozhodujú o stanovení cieľa rozširujúceho cieľ 100 miliárd USD s tým, že rozvinuté krajiny prevezmú líderstvo, na najmenej 300 miliárd USD ročne do roku 2035 pre klimatické opatrenia rozvojových krajín a to z rôznych zdrojov, verejných a súkromných, bilaterálnych a multilaterálnych, včítane alternatívnych zdrojov, v kontexte zmysluplných a ambiciózných mitigačných a adaptačných opatrení a transparentnosti pri implementácii, uznávajú dobrovoľný záujem niektorých strán započítavať pri dosahovaní cieľa všetky klimatické výdavky a financie mobilizované multilaterálnymi rozvojovými bankami;
- povzbudzujú rozvojové krajiny, aby prispievali na dobrovoľnej báze, vrátane spolupráce Juh–Juh, pričom potvrdzujú, že to neovplyvňuje vývojový status alebo status príjemcu žiadnej strany;
- uznávajú potrebu verejných a grantových zdrojov a zvýhodneného financovania, najmä pre adaptáciu a reagovanie na straty a škody v rozvojových krajinách, najmä tých, ktoré sú obzvlášť zraniteľné voči negatívnym dôsledkom zmeny klímy a majú výrazné kapacitné obmedzenia, ako sú najmenej rozvinuté krajiny a malé ostrovné rozvojové štáty;
- rozhodujú pokračovať v úsilí o minimálne strojnásobenie ročných finančných tokov z operačných entít Finančného mechanizmu, Adaptačného fondu, Fondu pre najmenej rozvinuté štáty a Špeciálneho klimatického fondu v porovnaní s úrovňami z roku 2022 najneskôr do roku 2030 s cieľom výrazne zvýšiť podiel financií poskytovaných prostredníctvom týchto mechanizmov;
- uznávajú potrebu dramatického zvýšenia financovania adaptácie, potrebu urgentnej a posilnenej činnosti a podpory na predchádzanie, minimalizovanie a riešenie strát a škôd, a dôležitosť pokračujúcich snáh o podporu spravodlivej transformácie naprieč všetkými sektormi a tematickými oblasťami, ako aj prierezového úsilia, vrátane transparentnosti, pripravenosti, budovania kapacít a vývoja a transferu technológií;
- vyzývajú strany, aby národne určeným spôsobom zlepšili svoje podmienky na podporu financovania v oblasti zmeny klímy;
- rozhodujú spustiť, pod vedením predsedníctiev CMA6 a CMA7 a v konzultácii so stranami, Cestovnú mapu z Baku do Bélemu k 1,3 biliónu, ktorá je zameraná na zvýšenie klimatického financovania pre rozvojové krajiny na podporu nízkouhlíkových a klimaticky odolných rozvojových ciest, implementáciu NDC a národných adaptačných plánov, vrátane grantov, zvýhodnených a zadlžovanie nespôsobujúcich nástrojov, ako aj opatrení na vytváranie fiškálneho priestoru, a žiadajú predsedníctva, aby vypracovali správu pre CMA7 (november 2025);
- pripomínajú, že rozvinuté krajiny sú povinné a ostatné strany sú povzbudzované, aby každé dva roky poskytovali transparentné a konzistentné informácie o poskytnutej a mobilizovanej podpore pre rozvojové krajiny v súlade s modalitami, postupmi a

usmerneniami pre transparentný rámec pre opatrenia a podporu (článok 9.7 Parížskej dohody) a že rozvinuté krajiny sú povinné a ostatné strany sú povzbudzované, aby poskytovali informácie v súlade s modalitami, postupmi a usmerneniami uvedenými v Kapitole V prílohy rozhodnutia 18/CMA.1;

- žiadajú Stály výbor pre financie, aby pripravil správu každé dva roky, počnúc rokom 2028, o kolektívnom pokroku vo všetkých prvkoch tohto rozhodnutia na zváženie CMA, a vyzývajú Stály výbor pre financie, aby vo svojej správe zvážil regionálnu vyváženosť v úsilí o zvýšenie financovania, vrátane kvalitatívnych a kvantitatívnych aspektov a dezagregovaných údajov týkajúcich sa najmenej rozvinutých krajín a malých ostrovných rozvojových štátov;
- vyzývajú na predloženie správ o finančnej podpore poskytnutej a mobilizovanej v rokoch 2025 a 2026 do 30. júna 2028, a na poskytovanie relevantných informácií každé dva roky po tomto termíne, aby sa docielil kompletný prehľad o celkových finančných podporách a vznikol vstup pre ďalšie GST;
- rozhodujú vykonať osobitné hodnotenie prístupu ku klimatickému financovaniu na CMA12 (rok 2030) s cieľom vyhodnotiť pokrok a identifikovať ďalšie príležitosti na jeho zlepšenie;
- rozhodujú pravidelne vykonávať hodnotenie implementácie tohto rozhodnutia ako súčasť ďalšieho GST a iniciovať diskusie o ďalšom postupe pred rokom 2035, vrátane preskúmania tohto rozhodnutia v roku 2030.

V rozhodnutí o Mitigačnom pracovnom programe (dokument FCCC/PA/CMA/2024/L.23) strany Parížskej dohody okrem iného vzali na vedomie uskutočnenú výmenu názorov počas globálnych dialógov a investičných podujatí v roku 2024 na tému „Mestá: budovy a mestské systémy“ a zdôraznili kľúčové zistenia zhrnuté v správe za rok 2024, ktoré sa týkajú sídelného prostredia, medzinárodnej spolupráce, spolupráce medzi mestami, socio-kultúrneho a ekonomického kontextu a mestského plánovania.

Tieto strany ďalej žiadajú Sekretariát, aby pod vedením spolupredsedom pracovného programu zorganizoval budúce globálne dialógy a investičné podujatia spôsobom, ktorý:

- zlepši regionálnu a rodovú vyváženosť medzi pozvanými odborníkmi;
- zvýši počet účastníkov z každej strany, najmä rozvojových krajín, vrátane rozšírenia možností virtuálnej účasti;
- umožní stranám prispieť k tvorbe programu, tém a diskusných otázok pre dialógy a podujatia s cieľom zvýšiť transparentnosť;
- zlepši prepájanie sa, čo pomôže stranám pri získavaní financií, vrátane investícií, grantov a zvýhodnených pôžičiek; a
- zlepši pochopenie regionálnej perspektívy.

Strany ďalej:

- berú na vedomie diskusiu na tejto konferencii týkajúcu sa vytvorenia digitálnej platformy na uľahčenie implementácie mitigačných opatrení prostredníctvom zlepšenia spolupráce medzi vládami, finančníkmi a ďalšími zainteresovanými stranami pri rozvoji investovateľných projektov spôsobom určeným na národnej úrovni;
- vyzývajú na predloženie návrhov týkajúcich sa návrhu a funkcií platformy, ktoré budú podnetom pre výmenu názorov na SB62.

V rozhodnutí o GGA (dokument FCCC/PA/CMA/2024/L.20) strany Parížskej dohody okrem iného v súvislosti s indikátormi:

- uznávajú významný pokrok, ktorý dosiahli experti pri svojej práci na indikátoroch;
- potvrdzujú, že CMA7 rozhodne o konečnom zozname indikátorov;
- uznávajú, že je potrebné poskytnúť ďalšie usmernenia pre expertov na aplikovanie spoločných prístupov a metodológií, zlepšenie spolupráce naprieč tematickými a dimenzionálnymi cieľmi a zníženie počtu globálnych indikátorov;
- identifikujú ďalšie kritériá, ktoré by odborníci mali zvážiť;
- rozhodujú, že konečné výsledky môžu zahŕňať zvládnuteľný súbor nie viac ako 100 indikátorov, ktoré sú globálne použiteľné a tvoria spektrum, ktoré zachytáva rôzne kontexty adaptačných opatrení, umožňujúce stranám vybrať si, o ktorých indikátoroch budú podávať správy;
- rozhodujú, že indikátory by mali okrem iného zachytávať špecifické ekosystémy, zraniteľnosť detí a monitorovať prostriedky implementácie;
- žiada predsedov podporných orgánov, aby pozvali odborníkov, ktorí predložia svoje vstupy k indikátorom v dostatočnom predstihu na umožnenie vydania správ najneskôr štyri týždne pred SB62.

Čo sa týka vzťahu medzi GGA a GST, strany:

- rozhodujú, že správy o indikátoroch by mali prispieť do technickej fázy procesu ďalšieho GST špecifikovaním spôsobu, ako štruktúrovať a zahrnúť pokrok v adaptácii;
- vyzývajú strany, aby aktualizovali svoje komunikácie o adaptácii a pripravili svoje dvojročné správy o transparentnosti s ohľadom na rámec GGA, a žiadajú Sekretariát, aby preskúmal pokrok v dosahovaní cieľov GGA a podal správy o svojich zisteniach v súhrnnej správe, ktorá bude pripravená ako súčasť druhého GST;
- rozhodujú vykonať revíziu rámca GGA po druhom GST.

Strany ďalej:

- potvrdzujú, že bod agendy týkajúci sa záležitostí ohľadom GGA je trvalým bodom agendy;
- zakladajú dialóg na vysokej úrovni o adaptácii, ktorý sa bude konať v rámci každého zasadnutia CMA;

- vítajú prácu Medzivládneho panelu OSN pre zmenu klímy na revízii a aktualizácii svojich technických pokynov z roku 1994 na hodnotenie dôsledkov zmeny klímy a adaptácie a vyzývajú SBSTA, aby na SB62 zorganizoval špeciálnu udalosť, na ktorej panel poskytne aktuálnu informáciu o svojej prebiehajúcej práci;
- berú na vedomie technický dokument Sekretariátu o transformačnej adaptácii a žiadajú Sekretariát, aby pripravil zrozumiteľné zhrnutie tohto dokumentu.

Záver

Azerbajdžanské predsedníctvo COP29 malo neľahkú úlohu nájsť konsenzus globálneho spoločenstva vo veci rozhodnutia o NCQG. Napriek dosiahnutiu dohody niekoľko rozvojových krajín okamžite vyjadrilo svoju hlbokú nespokojnosť s výsledkom a niektoré ho hneď po prijatí odmietli ako nedostatočný vzhľadom na ich potreby. Avšak, akékoľvek navýšenie pôvodného 100-miliardového cieľa nebolo pre rozvinuté krajiny jednoduché, keďže ich rozpočty poznačili v posledných rokoch zásadné krízy. Veľkým otáznikom tiež zostáva vývoj po inaugurácii nového prezidenta Spojených štátov amerických v januári 2025 a miera, akou sa budú podieľať na plnení NCQG.

Popri množstve prijatých rozhodnutí zostal celý rad bodov agendy, pri ktorých krajiny nenašli žiadny kompromis. Nesúhlas v niektorých otázkach bol spôsobený tradičnými rozkolmi pri medzinárodnom nazeraní na Rámcový dohovor OSN o zmene klímy a Parížsku dohodu. V iných otázkach však išlo o to, či a ako pokračovať v implementácii výsledkov GST, najmä v oblasti energetickej transformácie. Mnohé krajiny vyjadrili sklamanie z toho, že v Baku nebola dosiahnutá dohoda práve v tomto bode, ktorý je dôležitý pre prípravu nových NDC, tzn. klimatických záväzkov. Tie budú štáty predkladať v roku 2025 a budú hlavnou témou pre brazílske predsedníctvo COP30, pričom samotná konferencia sa uskutoční v meste Bélem v novembri 2025.

Pre Slovenskú republiku je potrebné naďalej sledovať vývoj rokovaní o globálnej klimatickej politike a aktívne sa do nich zapájať, ako aj participovať na práci v expertných štruktúrach či už OSN alebo ďalších medzivládnych organizáciách ako OECD a na tvorbe klimatickej politiky EÚ. V rámci EÚ je to napríklad prostredníctvom účasti zástupcov MŽP SR v Pracovnej skupine Rady EÚ pre životné prostredie a Pracovnej skupine Rady EÚ pre medzinárodné environmentálne otázky, v expertných skupinách zriadených pod pracovnými skupinami Rady či pod Európskou komisiou, ale aj prostredníctvom zástupcov iných rezortov v príslušných pracovných skupinách Rady EÚ a taktiež Európskej environmentálnej agentúry. Nemenej dôležitou je aj tvorba a implementácia národnej klimatickej politiky s cieľom plnenia záväzkov vyplývajúcich z Parížskej dohody a prispievania ku globálnemu boju proti zmene klímy.